

УДК 330.341.4(477)

Мельник А.Г.
кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Мельник О.І.
кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Флюнт Ю.І.
магістр
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

СЕКТОРАЛЬНА СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

SECTORAL STRUCTURE OF ECONOMY IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено визначенню змісту та суті виконання аналізу теоретичних підходів до секторального структурування національної економіки та виявленню його найоптимальніших способів у сучасних умовах. Розглянуто методичні основи аналізу секторальної структури економіки та її взаємозв'язок зі стадіями економічного розвитку. Під час структурування економічних систем пропонується поєднувати кількісні та якісні характеристики і, крім цього, враховувати особливості національного розвитку, який може здійснюватися нелінійно. Підкреслено, що кожен сектор має не тільки свій життєвий цикл, але є повноцінним життєздатним елементом економіки як єдиного цілого, а отже, містить у собі економічний та соціальний складники.

Ключові слова: секторальна структура економіки, національна економіка, транзакційний сектор, постіндустріальна економіка, класифікатор видів економічної діяльності.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена определению содержания и сути выполнения анализа теоретических подходов к секторальному структурированию национальной экономики и выявлению его наиболее оптимальных способов в современных условиях. Рассмотрены методические основы анализа секторальной структуры экономики и ее взаимосвязи со стадиями экономического развития. При структурировании экономических систем предлагается сочетать количественные и качественные характеристики и, кроме этого, учитывать особенности национального развития, который может осуществляться неллинейно. Подчеркнуто, что каждый сектор имеет не только свой жизненный цикл, но является полноценным жизнеспособным элементом экономики как единого целого, а следовательно, содержит в себе экономическую и социальную составляющие.

Ключевые слова: секторальная структура экономики, национальная экономика, транзакционный сектор, постиндустриальная экономика, классификатор видов экономической деятельности.

ANNOTATION

The article is devoted to defining the content and substance of the analysis of theoretical approaches to sectoral structuring of national economy and identify the most optimal ways in modern conditions. Methodological principles of analysis of sectoral structure of the economy and its relationship with the stages of economic development. When structuring economic systems proposed to combine quantitative and qualitative characteristics of them and, in addition, take into account the peculiarities of national develop-

ment, which may be nonlinear. It is emphasized that each sector is not only its life cycle, but a full-fledged viable part of the economy as a whole, and therefore contains economic and social components.

Keywords: sectoral structure of the economy, national economy, transactional sector, post-industrial economy, classification of economic activities.

Постановка проблеми. Відображення якісного рівня розвитку економічної системи в цілому здійснюється за допомогою висвітлення секторальної структури національної економіки за видами економічної діяльності. Ефективна секторальна структура економіки, що відповідає соціально-орієнтованій моделі економіки ринкового типу і базується на використанні як конкурентних переваг у світовому поділі праці, так і економічних переваг міжнародної інтеграції, є гарантом незалежності будь-якої країни і запорукою її динамічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями структурних змін в економіці та їх впливу на процеси економічного зростання займалися провідні вчені: В. Геєць, З. Герасимчук, В. Коломойцев, В. Мандибура, О. Осауленко, Я. Хоменко, А. Чухно та ін. Діяльнісно-галузеву структуру досліджували П. Єщенко, Я. Іщук, В. Попова; відтворювальну структуру макроекономіки – О. Галіцина, А. Гальчинський, Б. Кваснюк; регіональну структуру національної економіки – Т. Максимова, Л. Петкова, Я. Побурко; структуру за інституційними секторами – В. Колеснік, К. Приходько; структуру власності – В. Беленцов, С. Давимука, П. Кучерявенко, В. Чижова, І. Шапкін. Водночас секторальна структура не є статичною, навпаки, ця складова частина національної економіки динамічна і перебуває під постійним впливом ендогенних та екзогенних чинників. Як наслідок, існує потреба безперервного вивчення та

вдосконалення методик її структурування та оптимізації.

Мета статті полягає в аналізі секторальної структури економіки України, дослідженні закономірностей її розвитку, міжсекторальних структурних зрушень, визначенні результативності функціонування секторів та їх внеску в макроекономіку, розробленні рекомендацій щодо оптимізації секторальної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміка структури української економіки не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в розвинених економіках світу на сучасному етапі та полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей [1, с. 3]. Кожному сектору економіки України відповідають певні структурність, ієрархічність, пропорції, підсистеми та суб'єкти господарювання. Структура національної економіки складається із сукупності взаємопов'язаних секторів, що утворюють мезорівні, мезоланки та формують макроекономіку країни.

В Україні прийнятий класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД 2010), який включає перелік виробництв, робіт, послуг, що надаються населенню підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами – підприємцями; установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності. Основний принцип КВЕД полягає в об'єднанні суб'єктів господарювання, що виробляють подібні товари чи послуги або використовують подібні процеси для створення товарів чи послуг (тобто сировину, виробничий процес, методи або технології), у групи.

Секторальна структура сучасної економіки України містить поділ на первинний, вторинний та третинний (трансакційний) сектори. Подібну галузеву структуру має і валовий внутрішній продукт. Формування секторизації економіки за функціональною ознакою пов'язане з розвитком нового типу макроекономіки – постіндустріального [2, с. 2]. Первинний сектор охоплює аграрний сектор та суміжні з ним сектори (секції А, В за Класифікатором видів економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар'єрів). Вторинний сектор – це індустріальні галузі (секції С, D, E, F: переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами; будівництво). Сервісні галузі входять до третинного сектора (секції G-Q: оптова та роздрібна торгівля, інформація та телекомунікації, фінансова та страхова діяльність, державне управління, освіта, охорона здоров'я, надання соціальної допомоги та ін.).

В останнє десятиріччя ХХ ст. із третинної сфери економіки виокремлюють четвертинну – інформаційну сферу, до якої належить виробництво фундаментальних результатів та формування рівня кваліфікації робітників. У перспективі (перша третина ХХІ ст.) буде панувати розвиток п'ятиринного сектора, що пов'язаний із формуванням мотивації [3], який може стати одним із провідних секторів національної економіки.

Аналіз основних показників у розрізі видів економічної діяльності України за таблицями «Витрати – Випуск» [4] свідчить про стійку тенденцію до зростання питомої ваги третинного сектора (рис. 1): за обсягом ВВП – із 53,8% у 2010 р. до 56,8% у 2014 р.; валовим прибутком/змішаним доходом – із 56,1% до 59,1%; випуском товарів та послуг – із 38% до 39%; за проміжним споживанням – із 25,4% до 26,39%; експортом – із 14,1% до 18,3%. Це пояснюється тим, що первинний та вторинний сектори досягли високого рівня розвитку у задоволенні потреб населення, створивши відповідні технічні та економічні передумови для конкурентоспроможного розвитку третинного сектора економіки України.

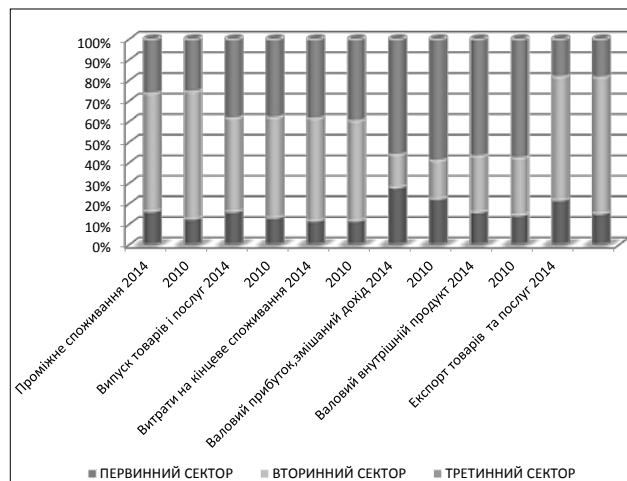

Рис. 1. Секторальна структура макропоказників економіки України за 2010 р. та 2014 р.

Джерело: сформовано авторами за [4]

Такий розвиток подій дає змогу констатувати перехід української економіки до постіндустріального суспільства, де у складі сервісних секторів домінуватиме у перспективі секція трансакційного сектора: оптова та роздрібна торгівля (G), інформація та телекомунікації (J), операції з нерухомим майном (L), фінансова та страхова діяльність (K).

У вартісній структурі випуску товарів та послуг в економіці України переважає вторинний сектор, проте частка його протягом 2010–2014 рр. суттєво зменшилася (з 48,8% у 2010 р. до 45,54% у 2014 р.). За валовим прибутком, змішаним доходом вони мають найменшу частку (15,99% та 18,5% відповідно). Можливо, це пов'язано з низькою активністю національних

виробників щодо переорієнтації на наукоємні виробництва, високою матеріало- та енергомісткістю продукції, застарілістю основних засобів. Треба також урахувати той факт, що до вторинного сектора належить будівництво, де починаючи з років кризи (2008–2009 рр.) спостерігається найбільший спад. У структурі проміжного споживання спостерігається значний спад (61,9% у 2010 р., 57,3% у 2014 р.), а отже, зменшуються витрати на товари та послуги, які використані інституційними одиницями для виробничих потреб (сировину, паливо, енергію, поточний ремонт, послуги транспорту, фінансових установ), що є досить дискусійним явищем.

Незначну частку за ВВП займають первинні секції А, В – 13,45% у 2010 р. та 15,8% у 2014 р. Також спостерігається значний ріст проміжного споживання та випуску товарів і послуг, а саме: 12,7% у 2010 р., 16,2% у 2014 р., 13,2% у 2010 р., 16,09% у 2014 р. відповідно. Хоча сільськогосподарське виробництво є дуже значущим для економіки України, останніми роками воно втратило свої позиції у зв'язку з низькою конкурентоспроможністю його продукції. Але водночас на цьому фоні зросла частка первинного сектора у показниках експорту з 11,5% до 21,2%. Це свідчить про експортну орієнтованість аграрного сектора економіки України, продукція якого має відносно низьку собівартість із низьким рівнем переробки, що збільшує його переваги, зокрема серед країн СНД. Проте залишається проблемним вихід України на ринки країн ЄС та США у зв'язку з невідповідністю стандартів та вимог сертифікації національним нормам. За валовим прибутком, змішаним доходом аграрні та суміжні сектори зробили вагомий внесок (22,4% у 2010 р., до 27,8% у 2014 р). Але, на жаль, це пояснюється виключно специфікою статистичного обрахунку цього показника для самозайнятих осіб у цьому секторі.

Таблиця 1
Динаміка секторальної структури України
та значення еталону,
% до валової доданої вартості

Секція КВЕД	2012 р.	2014 р.	Еталон
А, В	8,9	11,8	1,8
С	6,6	5,8	1,6
Д	14,7	13,1	16,1
Е	3,8	3,9	2,3
Ф	3,1	2,6	7,1
Г	17,2	16,4	10,9
Н	0,9	0,7	3,4
І	10,3	11,5	6,7
Ж	5,6	5,1	5,7
К	11,6	12,0	22,4
Л	5,3	5,5	6,3
М	6,0	5,7	4,9
О	4,3	4,1	6,4
О-К	1,8	1,9	4,5

Джерело: складено на основі [5]

Якісна характеристика секторальної структури України значно поступається показникам країн Європи. Якість структури української економіки перебуває на рівні 1970-х років таких країн, як Іспанія, Італія, Великобританія та Німеччина.

Оцінювання ефективності секторальної структури економіки України на основі вимірювання коефіцієнта пропорційності А.А. Смаглюк (рис. 2) показало, що найбільш наближеною до раціональної (для України – з точки зору її найголовнішої конкурентної переваги) секторальна структура економіки була в 2012 р. (0,78), коли узагальнений аналіз структури виявив її найвищу ефективність (78,8%) і результативність (44,1%), проте це не стало ознакою високої ефективності структурних змін [5]. У національній економіці продовжують домінувати енергоємні та матеріаломісткі виробництва, які постійно майже монопольно залежні від імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

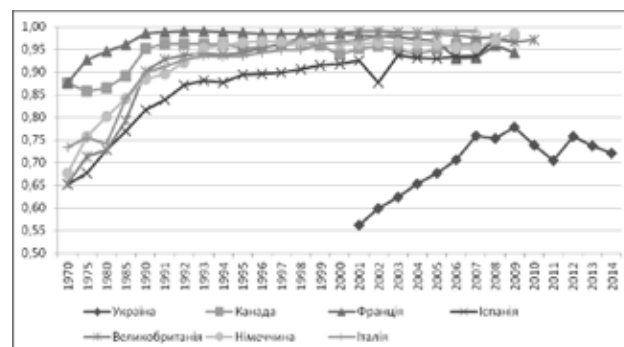

Рис. 2. Динаміка якості галузевої структури ВДВ
Джерело: складено на основі [5]

Результати проведеного кореляційного взаємозв'язку між динамікою ВВП і темпами зростання видів економічної діяльності України показали, що найвищим є характер взаємозв'язку між темпами приросту переробної промисловості та ВВП (рис. 3).

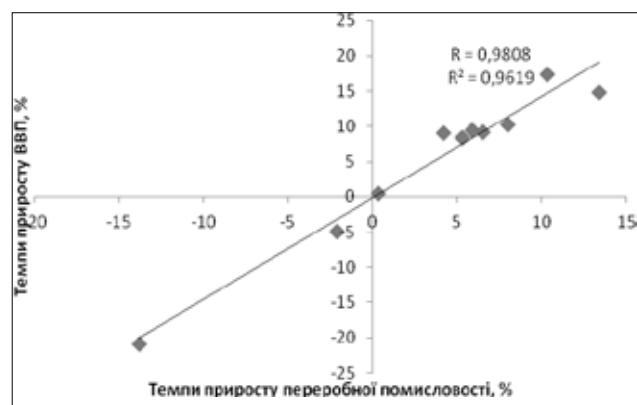

Рис. 3. Вплив темпів зростання переробної промисловості на динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП) України
Джерело: складено на основі [5]

Результати здійсненого порівняння показали, що національна технологічна структура промисловості на відміну від європейської, якій притаманна раціональна технологічна структура (коефіцієнт пропорційності 0,96), залишається далекою від зазначеного еталону (коефіцієнт пропорційності 0,7). Хоча певні зрушення є: якщо українська структура переробної промисловості в 2012 р. на 35% відповідає еталонній, то у 2014 р. – уже на 70%. Однак це зрушення має двозначну природу. З одного боку, у національній економіці порівняно з 2012 р. збільшилася частка товарів, що відповідають високому рівню технологій (із 2,7% до 3,3%), а з іншого – значно підвищилася частка низькотехнологічних товарів (із 26% до 30%) [5], що є неоднозначним для точного ствердження здійсненого порівняння.

Рецепт успіху України в умовах постійного дорожчання сировинно-енергетичних ресурсів, зношеного вітчизняного технологічного базису за наявності водночас науково-технічного, промислового, людського потенціалу і конкурентних переваг (вигідне географічне розміщення, родючі землі) – це комбінована модель до здійснення структурної перебудови. Її основою повинно стати поєднання декількох взаємопов'язаних структурних потоків, коли прискорений індустріальний розвиток поєднується з державним стимулюванням інноваційних процесів у тих напрямках, де існує «критичне» відставання від постіндустріальних економік [3, с. 30].

Економіці України необхідно здійснити інноваційний прорив у 2015–2025 рр. на висхідній хвилі VI циклу Кондратьєва за одночасної технологічної модернізації, диверсифікації традиційних секторів економіки. При цьому випереджальна стратегія за рахунок розвитку й упровадження інновацій – найкращий варіант.

Для забезпечення стійких темпів зростання в довгостроковій перспективі державі необхідно реалізувати стратегію випереджального розвитку нано- і біотехнологій, ядерної та термоядерної енергетики, інформаційної інфраструктури, провадження сучасних засобів гнучкої автоматизації, програмного забезпечення.

Висновки. Після проведення оцінювання ефективності секторальної структури еконо-

міки України можна сказати, що їхня якісна характеристика значно поступається показникам усіх використаних для порівняння країн. Це свідчить про необхідність проведення швидкої структурної реформи національної економіки. Проте знаходження найоптимальнішої та універсальної моделі секторального структурування для національних економік виявляється неможливим, оскільки науково-технічний прогрес сприяє постійному удосконаленню структури економіки, появі кардинально нових видів економічної діяльності, які надзвичайно складно групувати із традиційними секторами. Найкращим варіантом є використання Міжнародної стандартної галузевої класифікації видів економічної діяльності, відштовхуючись від якої групуються наявні в країні види економічної діяльності. Це дає змогу зіставляти їх із відповідними згрупованими видами економічної діяльності інших країн і водночас указувати на рівень, орієнтири їх розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Скірка К.Я. Структурні зміни в економіці України та стратегічні напрями державного регулювання / К.Я. Скірка // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. – 2013. – № 4. – С. 3–5.
2. Трубнік Т. Методологічні аспекти статистичного аналізу розвитку секторальної структури національної економіки / Т. Трубнік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
3. Старостіна А. Економічний зміст поняття національної економіки та її структури в умовах економічної нестабільності / А. Старостіна, Е. Прушківська // Економіст. – 2013. – № 6. – С. 29–32.
4. Валовий внутрішній продукт України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov>.
5. Смаглюк А.А. Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку / А.А. Смаглюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-2/doc/2/08.pdf>.
6. Кривак А.П. Теоретичні принципи секторального структурування національної економіки / А.П. Кривак / Економіка АПК. – 2010. – № 13. – С. 3–5.
7. Павлюк А.П. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська. – Київ : НІСД, 2012. – 104 с.